

ТЕМА 3

БАНК ТА ЙОГО РОЛЬ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

- 3.1. Сутність, види та функції банків у економіці держави
- 3.2. Організаційно-функціональна структура банку. Компетенції сучасного банкіра
- 3.3. Операції сучасного банку: характеристика та принципи їх проведення
- 3.4. Національний банк України: статус, завдання та основні напрями діяльності

*Нажити багато грошей — хоробрість,
зберегти їх — мудрість,
а вміло витратити — мистецтво¹.*
Бертольд Авербах

3.1. СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ БАНКІВ У ЕКОНОМІЦІ ДЕРЖАВИ

В умовах глобалізації економічних процесів та інтеграції держав у світове господарство важливе місце посідає проблема формування ефективного банківського сектора економіки, адекватного вимогам і потребам сучасного фінансового ринку. Банківські установи є основою господарського механізму країни, що зумовлено їх призначенням та специфікою діяльності. Банки не тільки обслуговують платіжний оборот держави, але і виконують важливу функцію мобілізації тимчасово вільних грошових ресурсів і перетворення їх у позиковий капітал. Організація ефективної діяльності банків, насамперед, передбачає розуміння їх змісту та організаційних основ функціонування. Водночас динамічна зміна кон'юнктури ринку та зростаюча конкуренція у банківському бізнесі вимагають перегляду традиційних підходів як до стратегії розвитку банківництва, так і до спектру банківських операцій та послуг.

Банківська справа як особливий вид підприємницької діяльності виникла на стадії товарно-грошових відносин, коли з'явилася потреба у спеціальних закладах, які би регулювали грошовий обіг.

За етимологічними словниками, слово **«банк»** походить від італійського banco — «стіл», на якому середньовічні міняйли розкладали свої монети. Французьке слово «bancue» означає «скриня», тобто вказує на функцію збереження чогось цінного. Першими представниками грошово-торгового капіталу були міняйли, які приймали грошові вклади від купців й обмінювали гроші різних міст і країн. Із часом міняйли стали використовувати отримані кошти для надання позик і отримували за це відсотки, що означало перетворення їх на банкірів. Перший банк, у його сучасному розумінні, був створений у м. Генуя (Італія) у 1407 році².

Отже, формування та розвиток банківської діяльності викликані об'єктивними економічними передумовами, а саме:

- на певному етапі суспільного розвитку з'явилася потреба у специфічній формі підприємницької діяльності, яка пов'язана із нагромадженням та розподілом тимчасово вільних коштів суб'єктів ринку;
- розвиток товарного виробництва і розширення торгівлі обумовили зростання обсягів грошових потоків, що спричинило необхідність їх організації і технічного обслуговування.

¹ Мудрість віків: вибр. афоризми / упоряд. М. О. Пушкаренко. — К.: Богдана, 2009. — 156 с.

² Кузнецова С. А. Банківська система: навч. посіб. / С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Пестовська; за ред. С. А. Кузнецової. — К.: «Центр учбової літератури», 2014. — 400с.

Таким чином, банки — це установи, які здійснюють особливий вид підприємницької діяльності, пов'язаної з рухом позикових коштів, їх мобілізацією і розподілом. У сучасній системі фінансових посередників банки пов'язують грошовими потоками всі сфери економіки — промисловість, торгівлю, сільське господарство.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає **банк як юридичну особу, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків**³. Сучасний комерційний банк — це автономна, економічно самостійна, комерційна структура, діяльність якої контролюється державними органами банківського нагляду. Тому банки самостійно визначають напрями своєї діяльності та спеціалізацію за видами операцій. Банківські установи є посередниками між власниками коштів та їх користувачами, і статус банку слугує своєрідною гарантією збереження і повернення коштів власникам у визначений термін.

У економічній літературі існують різні підходи до класифікації банківських установ (табл. 3.1).

Порядок створення банків в Україні визначається положеннями Закону України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. та Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів» № 306 від 08.09.2011 р. Відповідно до вітчизняного законодавства, комерційні банки створюються з дозволу Національного банку України. Банк вважається створеним і набуває статусу юридичної особи з моменту його реєстрації у Державному реєстрі банків.

Статутний фонд комерційного банку формується тільки за рахунок власних коштів засновників у грошовій формі. Забороняється використання для формування статутного фонду бюджетних коштів та коштів, отриманих у кредит. Розмір статутного фонду визначається засновниками банку, але не може бути меншим за нормативні вимоги НБУ. Відповідно до чинного законодавства, мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень.

Станом на 01.01.2018 р. в Україні функціонує 86 банківських установ, із яких: 6 — банки з державною часткою капіталу, 38 — банки з іноземним капіталом, 42 — банки з приватним, вітчизняним капіталом.

³ Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 15.02.2018)

Таблиця 3.1

Класифікація банківських установ

Класифікаційна ознака	Види банків	Характеристика
За формою власності	Державні	Банки, 100 % статутного капіталу яких належать державі
	Акціонерні	Створюються у формі публічного акціонерного товариства, статутний капітал поділяється на визначену кількість часток однакової номінальної вартості
	Кооперативні	Створюються за принципом територіальності, мінімальна кількість учасників має бути не менше 50 осіб
За різноманітністю операцій	Універсальні	Виконують широкий спектр операцій та надають різноманітні послуги клієнтам
	Спеціалізовані	Орієнтуються на виконання вузького кола операцій або обслуговування окремих галузей та сфер господарювання
За функціональною спеціалізацією	Інвестиційні	Акумулюють грошові кошти клієнтів на тривалі строки, надають довгострокові кредити, а також здійснюють послуги з випуску та розміщення цінних паперів різних емітентів
	Ощадні	Спеціалізуються на залученні заощаджень населення
	Іпотечні	Здійснюють довгострокове кредитування житлового будівництва під заставу земельних ділянок та надають довгострокові позики під заставу нерухомості
	Розрахункові	Проводять безготівкові розрахунки між суб'єктами господарювання за товари та послуги, засновані на заліку взаємних вимог
За належністю капіталу	Вітчизняні	Створюються в Україні, а їх учасниками можуть бути громадяни України, вітчизняні юридичні особи та держава
	Банки з іноземним капіталом	Банки, частка іноземного капіталу в яких становить не менше 10 %
	Транснаціональні	Банки, капітал яких є національним за походженням та міжнародним за сферою діяльності, виконують посередницьку роль у міжнародному русі позичкового капіталу
Згідно із класифікацією НБУ	Банки з державною часткою	Банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75 % статутного капіталу банку
	Банки з приватним капіталом	Банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам
	Банки іноземних банківських груп	Банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50 % статутного капіталу банку

Джерело: побудовано авторами на основі джерел ^{4, 5}

⁴ Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377 (дата звернення: 17.02.2018)

⁵ Рябініна Л. М., Няньчук Н. Ю., Ухлічева Л. І. Банківські операції: навчальний посібник // Одеса: ОДЕУ, 2011. — 536 с.

Чинним законодавством України передбачено, що у процесі своєї діяльності банки мають право створювати об'єднання у вигляді банківських груп. Їх учасниками можуть бути не лише банки, але й інші фінансові установи, холдингові компанії, компанії з надання допоміжних послуг, які мають спільного контролера.

Банківська група — це група юридичних осіб, які мають спільного контролера, що складається з материнського банку та його українських та іноземних дочірніх та/або асоційованих компаній, які є фінансовими установами⁶.

Варіантів побудови системи взаємовідносин та управління всередині різних банківських груп може бути безліч. В основному до складу банківської групи входять банківська холдингова компанія та компанія з надання допоміжних послуг.

Банківська холдингова компанія — це фінансова холдингова компанія, в якій переважною діяльністю фінансових установ, що є її дочірніми та асоційованими компаніями, є банківська діяльність. *Компанія з надання допоміжних послуг* не є фінансовою установою, а її діяльність полягає у наданні послуг з інформаційних технологій, володіння або управління майном, обробки даних тощо⁷. Загалом, головною умовою побудови банківської групи є наявність спільного контролера та присутність фінансових установ, у яких банківська діяльність є переважною. При цьому банк може бути учасником лише одного об'єднання.

Реалізація цілей банків та банківської системи загалом здійснюється через виконання акумуляційної, посередницької та емісійної функцій.

Акумуляційна функція полягає у мобілізації грошових доходів і заощаджень та перетворенні їх у реально діючий капітал, що становить основу для виконання інших функцій банку.

Посередницька (перерозподільна) функція банків полягає в опосередкуванні грошових потоків, що йдуть через банк. Мобілізуючи вільні кошти одних економічних суб'єктів і передаючи їх іншим, банки мають можливість змінювати величину та терміни грошових капіталів і фінансові ризики.

Емісійна функція банків полягає у створенні ними додаткових платіжних засобів і їх спрямуванні в обіг, збільшуючи пропозицію грошей. Цю функцію банки виконують, здійснюючи емісію через механізм грошово-кредитного мультиплікатора.

Зазначені функції є основними та носять системний характер, адже спрямовані на реалізацію найважливіших напрямів функціонування банків. Водночас, у процесі розвитку кредитної системи виникає чимало інших функцій банків, які характеризують призначення і роль сучасної банківської діяльності. З-поміж них варто виділити такі, як: інформаційно-консультаційна,

⁶ Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123129 (дата звернення: 17.02.2018)

⁷ Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» № 2664-III від 12.07.2001 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/paran35#n35> (дата звернення: 16.02.2018)

аналітична, платіжно-розрахункова, оціночна, аудиторська, контрольна, соціальна, інтеграційна, функція технічного еквайрингу тощо. Останнім часом набирає популярності тенденція до передачі неосновних банківських функцій на аутсорсинг, що дає банкам можливість значно скоротити затрати на ведення бізнесу та сконцентрувати увагу на пріоритетних напрямках діяльності ⁸.

Реалізація банками зазначених функцій є передумовою їх ефективної діяльності, яка, у свою чергу, характеризуються значними фінансовими можливостями впливу на економічний розвиток країни. Масштабність та обсяги потоків грошових коштів, що опосередковуються та обслуговуються банками, дозволяють оцінити вплив їхніх послуг на економіку держави. Загалом, місце та роль банків в економіці можна охарактеризувати за допомогою показників банківської діяльності, виражених через ВВП (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Роль банківських установ у розвитку економіки України

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість банків	175	179	162	117	96
Обсяг ВВП, млрд. грн.	1408,9	1454,9	1566,7	1979,4	2383,1
Активи банків, млрд. грн.	1127,2	1278,1	1316,8	1254,4	1256,3
<i>Відношення активів до ВВП, %</i>	80,0	87,8	84,0	63,4	52,7
Кредитний портфель банків, млрд. грн.	815,3	911,4	1006,3	965,1	1005,9
<i>Відношення кредитного портфеля до ВВП, %</i>	57,9	62,6	64,2	48,8	42,2
Капітал банків, млрд. грн.	169,32	192,60	148,02	103,71	123,78
<i>Відношення капіталу до ВВП, %</i>	12,0	13,2	9,4	5,2	5,2
Зобов'язання банків, млрд. грн.	957,87	1085,50	1168,83	1150,67	1132,52
<i>Відношення зобов'язань до ВВП, %</i>	68,0	74,6	74,6	58,1	47,5
Загальна сума капітальних інвестицій в економіку країни, млрд. грн.	263,7	247,9	204,0	251,1	326,1
з них: капітальні інвестиції банків, млрд. грн.	42,5	36,6	17,9	18,3	23,2
<i>Частка капітальних інвестицій банків у загальному обсязі, %</i>	16,1	14,8	8,8	7,3	7,1

Джерело: складено авторами на основі джерел ^{9, 10}

Як показує аналіз, вітчизняні банки не повною мірою виконують своє функціональне призначення в економічному розвитку держави. Обсяги інвестування у реальний сектор є недостатніми для впливу на відтворення ВВП. Загалом, банківська система України з позиції інвестиційних послуг бере участь у формуванні лише 1 % ВВП. Співвідношення ключових показників банківської діяльності до ВВП характеризується тенденцією до зниження, а їх значення суттєво нижчі за аналогічні показники у розвинених країнах. Зокрема,

⁸ Меда Н. С. Систематизація функцій банківської діяльності в сучасних умовах / Н. С. Меда // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2014. — № 1. — С. 149–152.

⁹ Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (дата звернення: 17.02.2018)

¹⁰ Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.02.2018)

співвідношення активів банків до ВВП у країнах ЄС становить понад 150-200 %, у США — понад 300 %, у країнах Східної Європи — 80-90 %. Аналогічна тенденція характерна і для відношення капіталу банків до ВВП у розвинених країнах світу, де зазначений показник становить понад 40 %¹¹.

Таким чином, сутність банківської діяльності проявляється через реалізацію нею ряду функцій, ефективне виконання яких і створює той фундамент, на якому базується робота як окремого банку, так і банківської системи загалом, а переплітаючись між собою, вони створюють дієвий механізм економічного розвитку країни. Досвід розвинених країн доводить, що лише банківська система із розвиненим ринком банківських фінансових послуг може ефективно акумулювати грошові ресурси та спрямовувати їх в інвестиційні процеси на розвиток економіки.

3.2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА БАНКУ. КОМПЕТЕНЦІЇ СУЧАСНОГО БАНКІРА

Передумовою ефективного функціонування банку є вибір оптимальної організаційної структури для успішного здійснення функцій управління та максимального задоволення інтересів клієнтів у різноманітних банківських послугах із метою досягнення банком основних стратегічних цілей. Серед факторів, що впливають на вибір організаційної структури банку, визначальними є такі, як: форма власності, розмір банку, види операцій та їх масштабність.

Організаційна структура комерційного банку формується з урахуванням загальноприйнятих принципів, основними з яких є такі:

- підпорядкування стратегії його розвитку;
- розмежування функціональної компетенції підрозділів;
- урахуванням можливостей розвитку мережі та перспектив діяльності на певних сегментах фінансового ринку;
- наявність системи кваліфікаційних вимог до банківських працівників, які повинні відповідати рівню тих завдань, що на них покладаються.

У сучасній науковій літературі більшість авторів розрізняють функціональну, дивізіональну та матричну структури банку.

При функціональній структурі банківські підрозділи формуються у суворій відповідності до своїх функціональних призначень і видів вирішуваних завдань. У межах даної структури кожен із напрямів роботи банку представлений окремим підрозділом. Якщо банк великий, то виділені функціональні напрями можуть бути представлені управліннями, що складаються з ряду відділів, або департаментами, що складаються з управлінь. Функціональна і лінійно-функціональна організація департаментів формується при групуванні підрозділів навколо ресурсів банку.

¹¹ Довгань Ж. М. Конкурентне середовище в банківській системі України в контексті забезпечення її фінансової стійкості / Ж. Довгань // Світ фінансів. — 2011. — Вип. 3. — С. 39-46.

У країнах із розвинутою ринковою економікою широко застосовується *дивізійна структура* управління банком. Вона ґрунтується на організації продажів, направлених на певну категорію клієнтів, географічний регіон або управління всіма операціями у межах певного банківського продукту. Найбільш поширеною є споживча дивізійна структура, її сутність полягає у групуванні підрозділів відповідно до класів клієнтів банку. У великих банках у якості «дивізійнів» виступають так звані бізнеси (наприклад, корпоративний бізнес, індивідуальний бізнес).

З організаційної точки зору найбільш складною є *матрична структура* банку. Її особливість полягає у тому, що вона поєднує у собі дивізійну і функціональну структури, а кожен виконавець має подвійне підпорядкування: з одного боку, він є частиною відповідного функціонального підрозділу, а з іншого, — учасником реалізації певного проекту. За даною структурою працівники консультаційної служби, бухгалтерії і відділу автоматизації підпорядковані своїм безпосереднім керівникам поточної роботи та керівникам визначених проектів у рамках їх реалізації. Модель матричної структури досить складна, проте є найбільш ефективною¹².

Вибір тієї чи іншої моделі повністю залежить від специфіки діяльності банку, його цілей і можливостей. Загалом організаційно-функціональна структура банку визначається двома основними елементами: структурою органів управління та структурою функціональних підрозділів і служб банку.

Варіант типової організаційної структури банку наведено на рис. 3.1.

До складу органів управління банком входять:

- загальні збори акціонерів (учасників) — вищий орган управління;
- спостережна рада банку — наглядовий орган;
- правління (рада директорів банку) — виконавчий орган.
- ревізійна комісія — орган контролю;
- служба внутрішнього аудиту — орган контролю.

До компетенції ***загальних зборів банку*** належать визначення основних напрямів його діяльності, внесення змін і доповнень до статуту банку, призначення та звільнення голів і членів спостережної ради та ревізійної комісії банку, затвердження річних результатів діяльності банку, затвердження звітів та висновків ревізійної комісії і зовнішнього аудитора, розподіл прибутку, припинення діяльності банку тощо.

Спостережна рада банку обирається загальними зборами із числа учасників банку, їх представників та незалежних членів у кількості не менше п'яти осіб. До функціональних обов'язків ради банку належать: затвердження бюджету та бізнес-плану його розвитку, контроль за ефективністю функціонування системи управління ризиками, визначення джерел капіталізації та іншого фінансування банку, визначення його кредитної політики, здійснення контролю за діяльністю правління, забезпечення своєчасного опублікування

¹² Прасолова С. П. Банківські операції: навч. посіб. та практ. / С. Прасолова, О. Вовченко // Центр учбової літератури, 2013. — 568 с.

банком достовірної інформації щодо його діяльності відповідно до законодавства тощо.

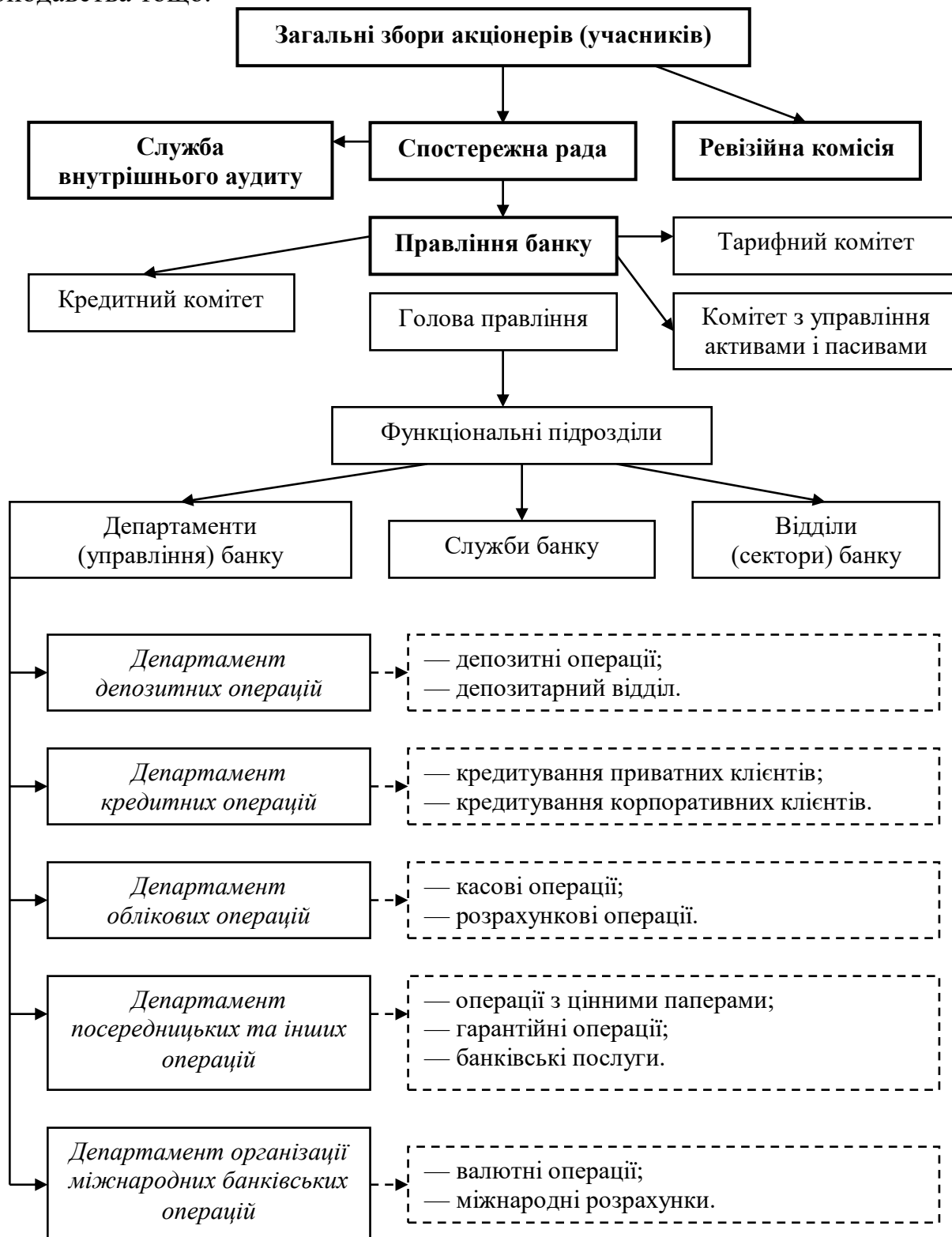

Рис. 3.1. Типова організаційно-управлінська структура банку

Джерело: побудовано авторами на основі джерел ^{13, 14}

¹³ Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 15.02.2018)

¹⁴ Банківські операції: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / ДВНЗ «УАБС НБУ»; [уклад. С.В. Башлай]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 142 с.

Правління банку як виконавчий орган здійснює поточне управління банком. Голова правління несе персональну відповідальність перед акціонерами за результати діяльності банку. До компетенції правління належать: реалізація стратегії, бізнес-плану розвитку банку, політики управління ризиками, формування організаційної структури банку, розроблення положень, що регламентують діяльність структурних і відокремлених банківських підрозділів, та вирішення питань, пов'язаних з управлінням поточною діяльністю банку¹⁵.

Ревізійну комісію обирають загальними зборами учасників банку з їх числа. Членами ревізійної комісії не можуть бути особи, які є працівниками банку. Ревізійна комісія розглядає звіти внутрішніх і зовнішніх аудиторів та готує відповідні пропозиції загальним зборам учасників, а також вносить на пропозиції щодо будь-яких питань, які стосуються фінансової безпеки, стабільності банку та захисту інтересів клієнтів.

Служба внутрішнього аудиту створюється банком як орган оперативного контролю його спостережної ради. До її повноважень належить нагляд за поточною діяльністю банку, контроль за дотриманням законів, нормативно-правових актів НБУ та рішень органів управління банку, перевірка результатів поточної фінансової діяльності банку, аналіз інформації та відомостей про діяльність банку та його працівників, надання спостережній раді висновки та пропозиції за результатами перевірок.

Окрім того, з метою управління поточною діяльністю банки створюють постійно діючі комітети, зокрема:

- кредитний комітет — колегіальний орган банку, уповноважений приймати рішення щодо можливості та умов проведення кредитних операцій у межах наданого йому відповідного права, оцінювати якість активів банку та готувати пропозиції щодо формування резервів на покриття можливих збитків від їх знецінення;
- комітет із питань управління активами та пасивами, який на регулярній основі розглядає собівартість пасивів і прибутковість активів та приймає рішення щодо політики відсоткової маржі, розглядає питання відповідності строковості активів і пасивів;
- тарифний комітет, який щомісячно аналізує співвідношення собівартості послуг і ринкової конкурентоспроможності діючих тарифів, відповідає за політику банку з питань операційних доходів та оперативне коригування тарифів відповідно до змін економічної ситуації на ринку.

Крім зазначених служб, залежно від рівня складності та обсягів операцій, у банках створюються й інші підрозділи, зокрема: департаменти прогнозування діяльності банку, маркетингу і зв'язків, депозитних операцій, розрахунково-касового обслуговування, операцій із цінними паперами, валютний департамент, служба бухгалтерського обліку та інші.

¹⁵ Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 15.01.2018)

Успіх функціонування банку, його імідж, репутація, надійність, стабільність та ефективність діяльності залежать від умінь та навичок працівників, їх інтелектуального рівня, професійної освіти та компетентності. Тому, першочерговою необхідністю для будь-якого банку є правильна побудова кадрової політики.

Професійна компетенція банківських працівників визначається сукупністю знань, необхідних для виконання відповідних посадових обов'язків. У її структурі виокремлюють такі чотири рівні, як:

- фахова компетенція. Характеризується наявністю знань, умінь, навичок та досвіду, необхідних банківському працівнику з метою виконання службових завдань;
- ділова компетенція. Характеризується такими якостями як організованість, ініціативність, працьовитість, що сприяють ефективному виконанню посадових обов'язків;
- морально-психологічна компетенція. Характеризується умінням до самоорганізації працівника (самооцінка, справедливість, об'єктивність, культура поведінки);
- інтелектуальна компетенція. Характеризується загальною ерудицією, умінням аналізувати явища у різних сферах економіки, володіти методологією і навичками прийняття оптимальних рішень¹⁶.

Сучасна банківське середовище є висококонкурентним і динамічним. Такі реалії висувають нові вимоги як до організації структури управління банком, так і до компетенцій персоналу, що загалом повинно формувати єдиний ефективний, органічний, інтегрований комплекс. Організаційна структура банківської установи має бути адекватною колу та обсягам здійснюваних операцій. Саме тому, актуальним є питання її оптимізації та удосконалення з метою підвищення ефективності роботи банку, поліпшення його керованості та координації дій підрозділів.

Основними напрямками оптимізації організаційної структури банку на сучасному етапі є такі:

1. Якісний менеджмент, створення інфраструктури управління з детальним формуванням вимог до компетенцій персоналу, його підбором та розвитком згідно з прийнятими вимогами. Цей напрям характеризується структуруванням підрозділів за основними напрямками діяльності. У вітчизняній банківській практиці найпоширенішою є дивізіонально-регіональна структура організації банку. Її основна мета полягає у забезпеченні адекватної реакції на зміни зовнішнього середовища завдяки чіткому визначенню відповідальності, орієнтації на реалізацію завдань головного банку з урахуванням специфіки регіону¹⁷.

¹⁶ Шишкіна Т. М. Теоретичні основи формування фахових компетенцій працівників банківської справи / Т. М. Шишкіна. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. — 2011. — Вип. 2. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_2_22 (дата звернення: 18.01.2018)

¹⁷ Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар та ін. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. — 152 с.

2. Розвиток роздрібного бізнесу у частині дистанційного обслуговування клієнтів. В усьому світі спостерігається якісна перебудова банківських установ, пов'язана із розвитком інформаційних технологій та каналів зв'язку. Разом із тим, характерною особливістю стало скорочення кількості філій та зменшення присутності банків у регіонах. Основний напрям розвитку банківського бізнесу спрямовано нині на широке впровадження комунікацій через мережу Інтернет і мобільний зв'язок задля покращення роботи з роздрібним бізнесом на місцях.
3. Підвищення ефективності бізнес-процесів банку за рахунок взаємодії з аутсорсинговими компаніями. Основним завданням таких взаємовідносин є залучення сторонніх трудових і технічних ресурсів для вирішення постійних або тимчасових завдань. Основними аргументами, що спонукають до співпраці з аутсорсинговими компаніями, є зменшення витрат, доступ до нових технологій, концентрація менеджменту банку на основній діяльності, вивільнення фінансових і людських ресурсів, поліпшення якості послуг, зростання гнучкості бізнесу¹⁸.

Кожен із цих напрямів має на меті зниження витрат банківських структур і підвищення якості та ефективності обслуговування клієнтів.

Отже, сучасна організаційно-функціональна структура банку повинна сприяти раціональній організації роботи банківських працівників усіх ланок, успішному налагодженню і виконанню всіх функцій управління, максимальному задоволенню потреб клієнтів і досягненню мети, що стоїть перед банком. Від ефективної взаємодії між органами управління та функціональними підрозділами, а також від організації системи управління за окремими напрямками банківського бізнесу залежать прибутковість банківських операцій і фінансова стійкість банку загалом.

3.3. ОПЕРАЦІЇ СУЧАСНОГО БАНКУ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРИНЦИПИ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Специфіка функціонування банківських установ полягає у тому, що їхні продукти втілюються у формі послуг шляхом проведення банківських операцій з метою задоволення потреб клієнтів банку.

***Банківські операції** — це комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на реалізацію економічних завдань банку як суб'єкта ринкових відносин, предметом яких є рух грошових коштів, цінних паперів, дорогоцінних металів або зобов'язання щодо їх переміщення, які здійснюються на підставі укладених договорів згідно чинного законодавства.*

Сутність банківських операцій визначається принципами їх здійснення, а саме: правовим характером та законністю операцій; самостійним виконанням операцій у межах залучених ресурсів; самостійним встановленням відсоткових ставок та комісійних винагород; проведенням операцій в інтересах клієнта та

¹⁸ Волкова О. К. Оптимізація організаційної структури банку / О. К. Волкова // Вісник Університету банківської справи. — 2015. — № 2. — С. 103-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2015_2_19 (дата звернення: 22.01.2018)

банку на взаємовигідних умовах; правом вільного вибору клієнтом банку для його обслуговування.

Банківські операції класифікують за критеріями їх економічної сутності, функціонального призначення та відображення у фінансовій звітності (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Класифікація банківських операцій

Джерело: побудовано авторами на підставі ^{19, 20}

За економічною сутністю операції банків поділяють на:

1. *Базові операції:*

- залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від юридичних і фізичних осіб;
- відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах;
- розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

2. *Інші (додаткові) операції*, спрямовані на задоволення потреб клієнтів та отримання прибутку, зокрема: емісійні, інвестиційні, операції з валютними

¹⁹ Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 18.02.2018)

²⁰ Банківські операції: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / ДВНЗ «УАБС НБУ»; [уклад. С.В. Башлай]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 142 с.

цінностями, операції з цінними паперами, факторингові та лізингові операції, довірчі (трастові) послуги, послуги зі зберігання цінностей та документів, надання гарантій, поручительств, консультаційних та інформаційних послуг, випуск платіжних інструментів, інкасація тощо.

За функціональним призначенням розрізняють:

1. *Операції з формування ресурсів* — це операції, за допомогою яких банки створюють ресурсну базу для проведення активних операцій. До них належать: формування статутного капіталу; залучення коштів на рахунки юридичних та фізичних осіб; випуск цінних паперів власного боргу; отримання кредитів від інших банків тощо.
2. *Операції з розміщення ресурсів* — це операції, за допомогою яких банки використовують наявні ресурси з метою отримання доходів і забезпечення своєї ліквідності. До активних операцій банків відносять: кредитні, інвестиційні, засновницькі операції, вкладення коштів на депозитні рахунки в інших банках та інші.
3. *Комісійно-посередницькі операції* — це операції, які банки виконують за дорученням клієнтів за певну плату у вигляді комісії. Вони супроводжуються переміщенням уже наявних у банку коштів клієнтів за їх розпорядженням. Основними видами комісійно-посередницьких операцій є розрахунково-касове обслуговування клієнтів, трастові послуги, консультаційно-інформаційні послуги тощо.

За відображенням у фінансовій звітності банківські операції бувають:

1. *Пасивні операції* — це операції банку, спрямовані на формування ресурсів банку. Обліковуються у пасиві балансу. Розрізняють пасивні операції з формування капіталу та пасивні операції з формування залучених коштів. Завдяки пасивним операціям формуються власні, залучені та запозичені кошти банку.
2. *Активні операції* — це операції банку, спрямовані на розміщення його ресурсів. Обліковуються за активом балансу. Розрізняють кредитні, обліково-кредитні та інвестиційні активні операції банку. У структурі активних операцій банків переважають кредитні операції. Операції, пов'язані з придбанням (обліком) векселів або їх використанням як застави, відносять до обліково-кредитних активних операцій. Інвестиційними активними операціями є придбання банками цінних паперів²¹.
3. *Позабалансові операції* — це операції банку, які не відображаються у його балансі. До них належать довірчі (трастові) послуги, факторингові та лізингові операції, операції з цінними паперами, надання гарантій і поручительств, строкові валютні операції тощо.

Сучасна практика здійснення банківських операцій знаходиться на етапі якісної трансформації та переходу до ери цифрових технологій. Майбутнє

²¹ Постанова НБУ «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» № 361 від 02.08.2004 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04> (дата звернення: 20.01.2018)

банківської системи — це широке використання цифрових послуг. Головним трендом сучасності у банківській сфері є дистанційне обслуговування клієнтів у формі Інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу. Дистанційне банківське обслуговування не тільки підвищує інтенсивність банківських операцій, але й істотно знижує навантаження на банківські відділення, та й зменшує саму потребу у деяких із них, що веде до зниження витрат банку.

Інтернет-банкінг або веб-банкінг — це вид дистанційного банківського обслуговування клієнтів, засобами якого забезпечується доступ до рахунків та операцій за рахунками у будь-який час та з будь-якого комп'ютера через мережу Інтернет. У банківських установах, які запровадили дистанційне обслуговування клієнтів, доступні такі Інтернет-послуги, як перевірка залишків за рахунками та формування виписок, оформлення депозиту, погашення кредиту, купівля автобусних, залізничних та авіаквитків, обмін валюти, будь-які види платежів, поповнення мобільного телефону, переказ коштів, замовлення додаткових платіжних карт, грошові перекази, консультації фахівців банку у режимі on-line тощо. Найголовніша перевага Інтернет-банкінгу — це можливість контролювати свої рахунки з будь-якої точки світу за умови доступу до мережі Інтернет. Характеристиками Інтернет-банкінгу є також швидкість та зручність, які гарантують економію часу і коштів.

Водночас, використання Інтернет-банкінгу в Україні має певні проблеми, а саме: незначне користування Інтернет-банкінгом, необхідність дотримання безпечної роботи у системі, можливість затримки платежів, збої у роботі системи, відсутність необхідної законодавчо-нормативної бази тощо.

Мобільний банкінг — це вид дистанційного банківського обслуговування, засобами якого забезпечується доступ до рахунків та операцій за рахунками у будь-який час із використанням номера мобільного телефону клієнта, зареєстрованого у банку. Це сервіс для власників карткових рахунків, який дозволяє контролювати рух коштів за допомогою мобільного телефону. Для виконання операцій використовуються SMS-повідомлення. Як правило, мобільний банкінг включає такі послуги: отримання інформації про зарахування, списання або блокування коштів; запит інформації про стан рахунку та останні операції за рахунком; блокування/розблокування платіжної картки; нагадування про закінчення терміну дії картки, про обов'язкові платежі клієнта; отримання інформації про нові послуги банку тощо.

Поєднання функцій Інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу дало поштовх у розвитку такого «ноу-хау» у банківській діяльності як QR-банкінг. **QR-банкінг** — це електронна система безконтактних платежів, яка дозволяє сплачувати покупки та отримувати доступ до банківських послуг, зчитуючи QR-код камерою смартфона. QR-код (англ. Quick Response Code — код швидкого реагування) — це зчитувана оптична мітка, що містить інформацію про об'єкт, до якого вона прив'язана. QR-коди почали активно використовуватися у вітчизняній банківській сфері. Перевагою таких операцій є

відсутність потреби у використанні не тільки готівки, але й платіжних карток при здійсненні розрахунків²².

Електронне обслуговування набуває все більшої популярності та позитивно відображається на привабливості банківських установ для існуючих та потенційних клієнтів. Такі тенденції зумовили формування нового підходу до надання банківських операцій та послуг, які характеризуються специфічними ознаками, що не притаманні традиційним формам обслуговування (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Особливості традиційного та електронного видів банківського обслуговування

Ознаки	Традиційне банківське обслуговування	Електронне банківське обслуговування
<i>Час обслуговування</i>	Обмежений графіком роботи банку	Необмежений із можливістю цілодобового доступу
<i>Швидкість обслуговування</i>	Залежить від досвіду співробітника банку та процедури виконання конкретної операції	Залежить від потужностей електронного пристрою та швидкості з'єднання із мережею Інтернет
<i>Підхід до обслуговування</i>	Гнучкий, проте обмежується невеликим різновидом каналів обслуговування	Гнучкий, здійснюється через будь-який зручний для клієнта канал доступу (персональні комп'ютери, мобільні пристрої, платіжні термінали)
<i>Вартість обслуговування</i>	Висока, враховуючи витрати банку на утримання персоналу та відділень	Низька, досить часто послуги надаються безкоштовно
<i>Масштаби обслуговування</i>	Обмежені розгалуженістю філіальної мережі та кадровим забезпеченням	Необмежені, можуть виходити за рамки географічного розташування банку
<i>Витрати на обслуговування</i>	Витрати на утримання персоналу та відділень	Витрати на придбання і утримання серверів та програмного забезпечення
<i>Суб'єкти процесу обслуговування</i>	Операції виконує співробітник банку	Операції виконує клієнт банку

Джерело: складено авторами на підставі²³

Перевагами віддаленого банківського обслуговування є оперативність та зручність надання послуг, їх низька вартість порівняно із традиційним обслуговуванням, різноманітність каналів віддаленого обслуговування, можливість обслуговування більшої частки клієнтів та збільшення обсягів збуту тощо. Водночас, дистанційний банкінг характеризується і кількома

²² Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник / В.І. Варцаба, О.І. Заславська. — Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. — 364 с.

²³ Домінова І.В. Особливості та ризики банківського обслуговування клієнтів в умовах функціонування електронного банкінгу / І.В. Домінова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. — Вип. 24. Част. 2, 2017. — С. 83-88.

недоліками, а саме: віддаленість клієнта від банківської установи; рівень якості обслуговування залежить від провайдера Інтернет-послуг та налагодженого функціонування автоматизованих систем; у процесі здійснення банківських операцій операціоністом виступає не кваліфікований співробітник банку, а клієнт. Загалом ринок українських банківських послуг характеризується значною відкритістю до імплементації систем електронного банківського обслуговування як із боку банківських установ, так і з боку клієнтів.

Безперервна і динамічна конкуренція між банками та іншими фінансово-кредитними установами є значним стимулом для впровадження інноваційних банківських продуктів і послуг. Розробка інновацій дає змогу прискорити та здешевити здійснення банківських операцій, змінити взаємовідносини з клієнтами та відшукати додаткові джерела отримання доходів. Серед сучасних банківських продуктів та послуг варто виокремити такі:

- гібридний депозит — вклад, частина коштів якого розміщується на депозитному рахунку у банку, а решта вкладається у сертифікати інвестиційних фондів;
- кеш-менеджмент — система управління грошовими потоками та залишками на рахунках корпоративних клієнтів із метою їх оптимізації;
- P2P кредитування — фінансовий інструмент отримання у позику грошових коштів одного суб'єкта від іншого, де в якості платформи кредитування виступає банк;
- цифровий безконтактний гаманець, який дозволяє клієнтам банку швидко та безпечно розраховуватися у торгових точках за допомогою смартфона на POS-терміналах, що підтримують технологію безконтактної оплати;
- «персональний банкір» — це послуги особистого банківського менеджера-консультанта, які полягають у клієнтоорієнтованому підході при обслуговуванні VIP-клієнтів та власників «золотих» карток;
- консьерж-сервіс — програма інформаційної підтримки та організаційної допомоги клієнтам банку у вирішенні широкого кола питань в усіх сферах життя, яка доступна цілодобово у будь-якій точці світу²⁴.

Отже, розширення спектру банківських операцій та послуг, а також запровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність банків дає змогу реалізувати основні цілі банківського менеджменту: підвищення ефективності та якості обслуговування клієнтів, зменшення собівартості банківських продуктів, оптимізацію інформаційних потоків та підвищення конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

3.4. НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ: СТАТУС, ЗАВДАННЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Національний банк України (НБУ) зі статусом центрального емісійного банку було створено відповідно до Закону України «Про банки і банківську

²⁴ Рац О. М. Тенденції впровадження інноваційних банківських продуктів в умовах глобалізації світових фінансів URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jsui/handle/123456789/16440> (дата звернення: 13.02.2018)

діяльність» № 873–ХІІ від 20.03.1991 р. на базі Української республіканської контори Держбанку СРСР, яку було оголошено власністю України. На сучасному етапі правовий статус Національного банку України визначається на двох рівнях: конституційному і спеціальному законодавчому.

На законодавчому рівні правове становище НБУ регулюється Законом України «Про Національний банк України» № 679-ХІV від 20.05.1999 р. Відповідно до цього закону, *Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, спеціальним законом та іншими законами України*²⁵.

Статутний капітал Національного банку України є державною власністю. Його розмір становить 10 млн. грн. Джерелами формування статутного капіталу НБУ є частина його прибутку до розподілу, а при необхідності — Державний бюджет України.

Національний банк України підзвітний Президенту України та Верховній Раді України у межах їх конституційних повноважень.

Підзвітність Національного банку означає:

- призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку Верховною Радою за поданням Президента;
- призначення та звільнення Президентом половини складу Ради Національного банку;
- призначення та звільнення Верховною Радою половини складу Ради Національного банку;
- доповідь Голови Національного банку України Верховній Раді про діяльність НБУ;
- надання Президенту України та Верховній Раді двічі на рік інформації про стан грошово-кредитного ринку у державі.

У цьому контексті Національний банк України як фінансовий агент уряду виступає у ролі обслуговуючого банку, в якому зберігаються кошти державного бюджету. НБУ виконує операції щодо обслуговування зовнішнього державного боргу з метою задоволення поточних потреб уряду в іноземній валюті для виконання зовнішніх фінансових зобов'язань. Окрім того, НБУ здійснює моніторинг стану загальної зовнішньої довгострокової заборгованості країни та контролює дотримання ліміту державного зовнішнього боргу України, який за поданням Кабінету Міністрів затверджується Верховною Радою України.

Відповідно до законодавства, Національний банк України має дворівневу систему органів управління, яку складають Рада НБУ та Правління НБУ. Структура Національного банку України будується за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням (рис. 3.3).

²⁵ Закон України «Про Національний банк України» № 679-ХІV від 20.05.1999 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 09.02.2018)

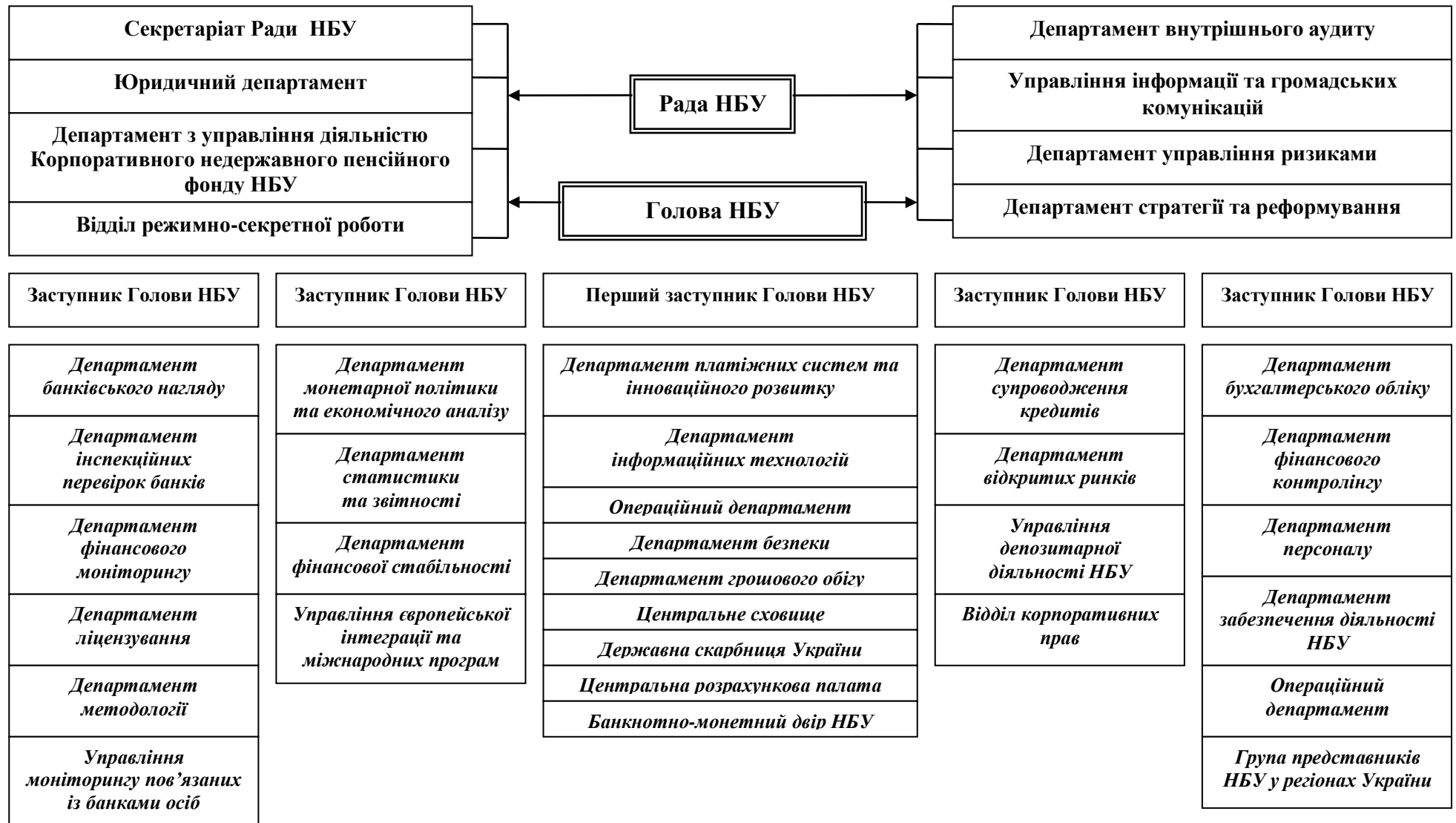

Рис. 3.3. Органи управління та структура Національного банку України

Джерело: складено авторами на основі джерела²⁶

²⁶ Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43399> (дата звернення: 12.02.2018)

Згідно з Конституцією України, основною функцією Національного банку України є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Загальний перелік функцій НБУ представлений на рис. 3.4.

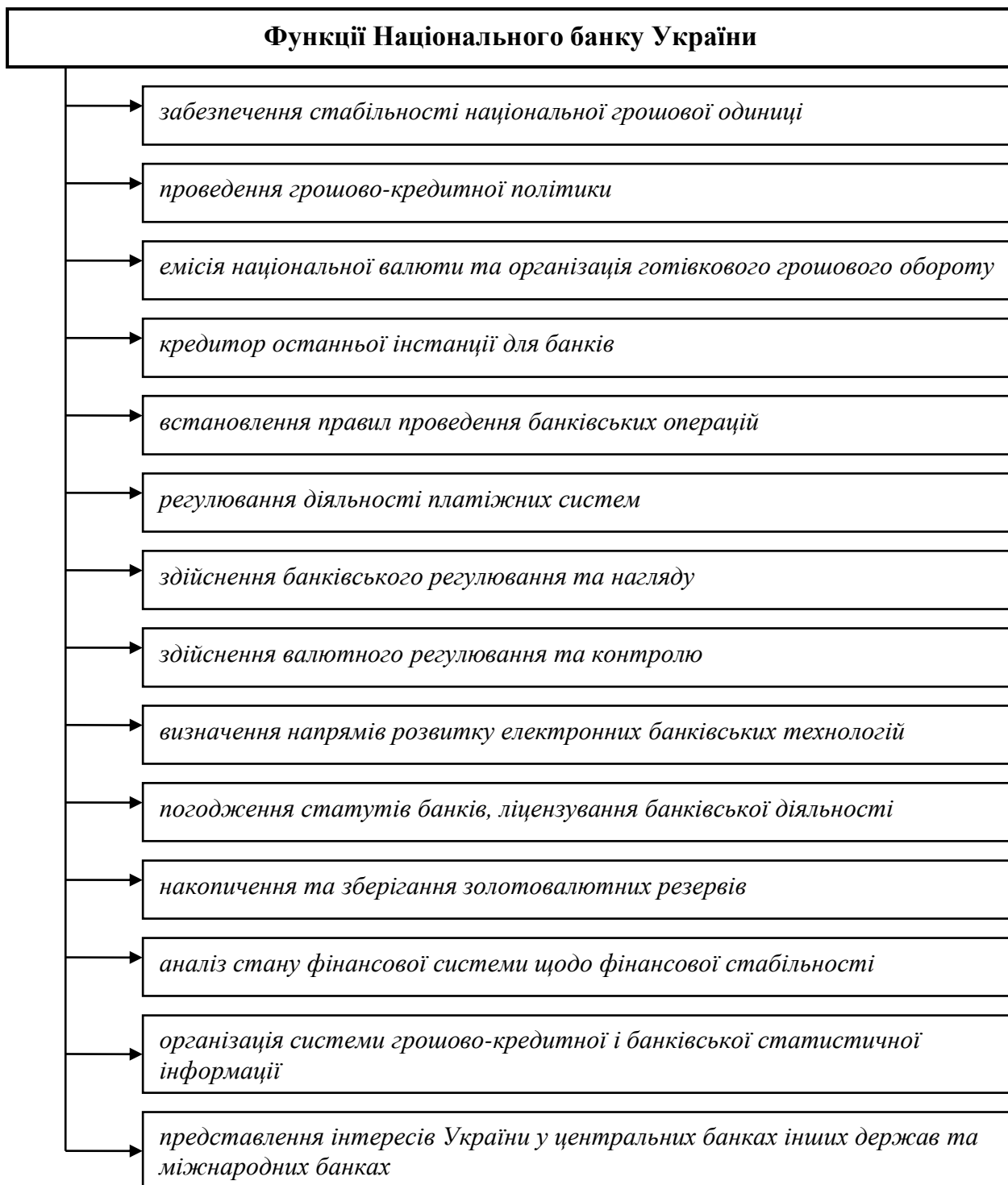

Рис. 3.4. Функції Національного банку України

Джерело: побудовано авторами на основі джерела ²⁷

²⁷ Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 09.02.2018)

Основним ринковим регулятором стабільності економічного розвитку держави є грошово-кредитна політика. Її суб'єктом виступає держава в особі центрального банку. Об'єктами, на які спрямовуються регулятивні заходи грошово-кредитної політики, можуть виступати: пропозиція грошей, відсоткова ставка, валютний курс, швидкість грошового обігу, рівень інфляції тощо. Саме грошово-кредитна політика визначає напрями і можливості регулювання економіки монетарними методами.

Грошово-кредитна (монетарна) політика — це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці.

Основними принципами, на яких базується реалізація грошово-кредитної політики Національного банку України, є:

- пріоритетність досягнення та підтримки цінової стабільності у державі;
- дотримання режиму плаваючого обмінного курсу;
- перспективний характер прийняття рішень;
- прозорість діяльності НБУ;
- інституційна, фінансова та операційна незалежність НБУ.

Еволюцію монетарних режимів в Україні представлено на рис. 3.5.

	Еклектична політика (до 2014 р.)	Монетарне таргетування / Плаваючий валютний курс (2015-2016 рр.)	Інфляційне таргетування / Плаваючий валютний курс (2017-2018 рр.)	Інфляційне таргетування / Плаваючий валютний курс (2019 р. – ...)
Умови	Розпал кризи	Стабілізація фінансової системи	Економічне зростання	Достатній рівень міжнародних резервів
Цілі монетарної політики	Стабілізація фінансової системи	Дезінфляція Поповнення міжнародних резервів Стабілізація валютного ринку	Ціль щодо інфляції Поповнення міжнародних резервів Процентна ставка як операційна ціль	Ціль щодо інфляції Процентна ставка як операційна ціль

Рис. 3.5. Еволюція монетарних режимів в Україні

Джерело: побудовано авторами на основі джерела ²⁸

²⁸ Стратегія монетарної політики на 2016-2020 роки / Пропозиції Правління НБУ до Основних засад грошово-кредитної політики. — Київ, 27.08.2015. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=20985224 (дата звернення: 10.02.2018)

Найвищою метою монетарної політики НБУ є цінова стабільність. Задля її досягнення Національним банком було прийнято рішення про перехід до **режиму інфляційного таргетування**, сутність якого полягає у публічному оголошенні кількісних цілей інфляції та зобов'язанні центрального банку їх досягати протягом середньострокового періоду. Так, центральний банк може сприяти стійкому економічному зростанню шляхом утримання низької і стабільної інфляції. Режим інфляційного таргетування успішно запроваджено та випробувано у багатьох країнах, що розвиваються, для створення середовища з низькою та стабільною інфляцією.

Основними засадами грошово-кредитної політики передбачено, що кінцева ціль щодо інфляції досягатиметься поступово. Зокрема, визначено проміжні короткострокові цільові показники для річної зміни індексу споживчих цін, а саме:

- станом на грудень 2018 року — 6 % +/- 2 п. п.;
- станом на грудень 2019 року та надалі — 5 % +/- 1 п. п.²⁹.

До інструментів грошово-кредитної політики, які сприятимуть досягненню цільових показників інфляції, належать:

- *коригування облікової ставки НБУ*, тобто ставки за операціями регулювання ліквідності, які мають найбільший вплив на стан грошово-кредитного ринку;
- *структурні операції регулювання ліквідності*, тобто тендери рефінансування та тендери з розміщення депозитних сертифікатів НБУ, операції репо, валютні свопи, купівля та продаж державних цінних паперів;
- *обов'язкове резервування*, покликане регулювати ліквідність банківської системи та посилити вплив зміни ключової відсоткової ставки на ставки на міжбанківському ринку;
- *інтервенції на валютному ринку*, направлені на збільшення міжнародних резервів та згладжування надмірних коливань обмінного курсу.

Серед широкого переліку напрямів діяльності Національного банку України важливою є **ефективна робота у сфері валютної політики та валютного регулювання** особливо в умовах глобалізаційних процесів світової економіки та євроінтеграційного спрямування розвитку України.

Діючу грошово-кредитну політику НБУ спрямовано на дотримання режиму плаваючого обмінного курсу. Таким чином, Національний банк поступово зменшуватиме свою присутність на валютному ринку, сприятиме безперешкодному його функціонуванню та послаблюватиме адміністративні заходи, які обмежують гнучкість обмінного курсу. Водночас валютні інтервенції використовуватимуться виключно з метою накопичення міжнародних резервів, згладжування функціонування валютного ринку та підтримання трансмісії ключової відсоткової ставки як основного інструменту грошово-кредитної політики.

Національний банк України відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, яка полягає у постійному моніторингу стану

²⁹ Постанова НБУ «Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки» № 541 від 18.08.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15> (дата звернення: 10.02.2018)

фінансової системи та аналізі й протидії ризикам, які можуть порушити її стійкість. Загалом, у межах своїх повноважень НБУ сприяє фінансовій стабільності шляхом:

- здійснення макропруденційного аналізу, проведення стрес-тестування банківської системи з метою виявлення системних ризиків;
- розроблення та імплементації інструментів макропруденційної політики для запобігання кризам;
- участі у підготовці законодавства, що регулює діяльність банківського сектору;
- підтримки банківської системи як кредитор останньої інстанції;
- контролю фінансової стійкості окремих банків, насамперед, системно важливих, у тому числі за допомогою стрес-тестування;
- нагляду за платіжними системами та системами розрахунків;
- співпраці з іншими державними органами, які здійснюють внесок у забезпечення фінансової стабільності.

Таким чином, у сучасних умовах діяльність Національного банку України має вирішальний вплив на стабільність національної валюти, надійність банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, що загалом визначає ефективність функціонування економіки країни. Зважаючи на актуальність зазначених завдань, важливим питанням є удосконалення роботи Національного банку України та розробка системи заходів щодо приведення його діяльності у відповідність до європейських норм і стандартів та успішної інтеграції до світової спільноти центральних банків.

Висновки. Сучасні тенденції розвитку економіки України обумовлюють пріоритетність вирішення проблеми реформування банківської системи з метою забезпечення ефективного функціонування банків, які користуються довірою економічних суб'єктів, ефективно і повною мірою виконують функції фінансового посередництва та сприяють соціально-економічному розвитку держави.

Узагальнення теоретичних досліджень дозволило визначити банк як фінансового посередника, який має статус юридичної особи та на підставі ліцензії має виняткове право здійснювати ряд базових операцій, віднесених законодавством до банківської діяльності. Враховуючи різноманітність аспектів функціонування, банки можуть класифікуватися за формою власності, організаційною формою діяльності, величиною активів, походженням капіталу, територіальною ознакою, обсягом та різноманітністю операцій.

Незалежно від виду та форми власності всі банки характеризуються довгостроковою націленістю на прибуток, що досягається за умови достатньої рентабельності, ліквідності, позитивного іміджу та орієнтованістю на задоволення інтересів клієнтів. Передумовою ефективного функціонування банку є наявність оптимальної організаційно-функціональної структури, що здатна забезпечити раціональну взаємодію органів управління та функціональних підрозділів, від якої у кінцевому підсумку залежать обсяг і прибутковість операцій та фінансова стійкість банку загалом.

Специфіка функціонування банківських установ полягає у тому, що їхні продукти втілюються у формі послуг шляхом проведення банківських операцій з метою задоволення потреб клієнтів банку. Банківські операції класифікують за критеріями їх економічної сутності, функціонального призначення та відображення у фінансовій звітності. Зростання конкуренції у банківському бізнесі, впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність банків і створення нових банківських продуктів призвели до постійного розширення спектру операцій банків та зростання їх загального обсягу на фінансових ринках.

Головною ланкою грошово-кредитної системи України є Національний банк України, напрями діяльності якого визначаються його статусом, призначенням та основними завданнями. В узагальненому вигляді НБУ є емісійним центром держави, банком банків, органом банківського регулювання, банкіром і фінансовим агентом уряду, провідником грошово-кредитної політики, органом валютного регулювання і контролю, інформаційно-статистичним та аналітичним центром грошової і банківської систем. У сучасних умовах діяльність Національного банку України має вирішальний вплив на стабільність національної валюти, надійність банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, що загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки країни.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Активні операції банків — операції, спрямовані на розміщення та використання наявних у банку власних та залучених ресурсів із метою одержання прибутку при раціональному розподілі ризиків за окремими видами операцій та підтриманні необхідного рівня ліквідності.

Банк з іноземним капіталом — банк, у якому частка статутного капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 %.

Банківська діяльність — особливий вид комерційної діяльності, який можуть здійснювати виключно банківські установи відповідно до банківського законодавства після реєстрації банку та одержання ліценції центрального банку.

Банківська ліцензія — документ, який видається Національним банком України у встановленому порядку і на умовах, визначених у законі, та на підставі якого банки мають право здійснювати банківську діяльність.

Банківські операції — це комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на реалізацію економічних завдань банку як суб'єкта ринкових відносин, предметом яких є рух грошових коштів, цінних паперів, дорогоцінних металів або зобов'язання з їх переміщення, що здійснюється на підставі укладених договорів згідно з чинним законодавством.

Банківські метали — золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Банківські ресурси — сукупність власних, залучених та запозичених коштів банку, що знаходяться у його розпорядженні та використовуються для здійснення банківської діяльності шляхом проведення активних операцій та надання послуг із метою отримання прибутку.

Банківський рахунок — відкритий банком клієнтові банку рахунок, на який відповідно до договору банк зобов'язується приймати та зараховувати грошові кошти, що надходять клієнтові (власнику рахунка), виконувати розпорядження клієнта про перерахування та видачу відповідних сум із рахунка та проведення інших операцій за рахунком.

Вклад (депозит) — кошти у готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтом на його іменному рахунку у банку на договірних засадах, на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку, і підлягають виплаті вкладникові відповідно до законодавства України та умов договору.

Власний капітал банку (капітал банку) — грошові кошти, внесені засновниками банку, та грошові кошти фондів, які створюються банком для забезпечення фінансової стабільності та ефективної діяльності банку.

Грошово-кредитна політика — комплекс взаємопов'язаних скоординованих заходів держави у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України шляхом використання визначених законодавством засобів та методів.

Депозитні операції — операції, пов'язані із залученням грошових коштів або банківських металів від вкладників на їхні рахунки у банку на договірних засадах або депонування вкладниками грошових коштів з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами.

Державний банк — банк, 100% статутного капіталу якого належить державі.

Державний реєстр банків — реєстр, що ведеться Національним банком України, і містить відомості про державну реєстрацію усіх банків.

Залучені кошти банку — сукупність коштів на поточних, депозитних та інших рахунках юридичних та фізичних осіб, громадських організацій, суспільних фондів, які використовуються в активних операціях із метою отримання прибутку чи забезпечення ліквідності банку.

Запозичені кошти банку — кошти, отримані від інших банків, у тому числі і центрального банку на умовах кредитування, а також кошти, отримані від емісії боргових зобов'язань та позики на міжнародних фінансових ринках.

Інтернет-банкінг або веб-банкінг — це вид дистанційного банківського обслуговування клієнтів, засобами якого забезпечується доступ до рахунків та операцій за рахунками у будь-який час та з будь-якого комп'ютера через мережу Інтернет.

Касові операції банків — це операції, пов'язані з обслуговуванням готівкового обігу: приймання готівки від клієнтів, зарахування її на рахунки, збереження прийнятих коштів та видача готівки на вимогу клієнтів.

Клієнт банку — будь-яка фізична чи юридична особа, яка має рахунок у банку або користується послугами банку.

Комісійно-посередницькі операції — операції банків за дорученням клієнтів за певну плату у вигляді комісії.

Кредитні операції банків — вид активних операцій, пов'язаних із наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань щодо надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу.

Ліквідність банку — здатність забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між сумами і строками погашення розміщення активів за сумами та строками виконання зобов'язань банку.

Ліцензування банківської діяльності — порядок надання дозволу Національним банком України на здійснення окремих чи всіх банківських операцій комерційному банку, який з моменту реєстрації набув статусу юридичної особи.

Мобільний банкінг — це вид дистанційного банківського обслуговування, засобами якого забезпечується доступ до рахунків та операцій за рахунками у будь-який час із використанням номера мобільного телефона клієнта, зареєстрованого у банку.

Національний банк України — центральний банк України, особливий центральний орган державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, спеціальним законом та іншими законами України.

Пасивні операції банку — операції, за допомогою яких банк формує свої ресурси для здійснення активних операцій.

Філія банку — відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку.

Фінансова звітність банку — система взаємопов'язаних узагальнених показників, що відображають фінансовий стан та результати діяльності банку за звітний період.

Фінансова стійкість банку — стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю.

Центральний банк — орган державного регулювання грошового ринку та грошово-кредитної системи країни, якому надано монопольне право на здійснення емісії грошей, управління грошовим оборотом, формування та управління офіційним золотовалютним резервом, а також контролю за діяльністю банків та інших фінансово-кредитних установ.

ПРАКТИКУМ

ТЕСТИ

- 1. Перший банк сучасного типу був створений:**
 - а) у Сполучених штатах Америки;
 - б) в Італії;
 - в) у Великобританії;
 - г) у Франції.
- 2. Яка фінансова установа може називатися банком:**
 - а) фінансовий посередник, який здійснює кредитування економічних суб'єктів;
 - б) фінансова установа, яка виконує посередницькі функції на грошовому ринку;
 - в) фінансова установа, яка мобілізує кошти економічних суб'єктів;
 - г) юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.
- 3. Банк має право здійснювати банківську діяльність за умови отримання:**
 - а) банківської ліцензії;
 - б) свідоцтва про реєстрацію;
 - в) письмового дозволу НБУ;
 - г) ліцензії на виконання окремих операцій.
- 4. Відповідно до законодавства, банки в Україні можна створювати у формі:**
 - а) публічного акціонерного товариства та кооперативного банку;
 - б) товариства з обмеженою відповідальністю та закритого акціонерного товариства;
 - в) відкритого акціонерного товариства та закритого акціонерного товариства;
 - г) закритого акціонерного товариства та кооперативного банку.
- 5. Державний банк в Україні створюється за рішенням:**
 - а) Верховної Ради;
 - б) Кабінету Міністрів;
 - в) Президента;
 - г) Міністерства фінансів.
- 6. Мінімальний розмір статутного капіталу для новостворених банків в Україні становить:**
 - а) 120 млн. грн.;
 - б) 500 тис. грн.;
 - в) 10 млн. грн.;
 - г) 500 млн. грн.
- 7. Статутний фонд акціонерного банку створюється за рахунок:**
 - а) бюджетних коштів;
 - б) власних коштів засновників;

- в) отриманих кредитів;
- г) благодійних внесків.

8. Банк, у якому частка іноземного капіталу перевищує 10 %, вважається:

- а) філією іноземного банку;
- б) представництвом іноземного банку;
- в) дочірнім банком;
- г) банком з іноземним капіталом.

9. Які зі вказаних банків є спеціалізованими:

- а) кооперативні;
- б) розрахункові;
- в) державні;
- г) іноземні.

10. Банки мають право створювати об'єднання у вигляді:

- а) фінансових корпорацій;
- б) банківських груп;
- в) кредитних асоціацій;
- г) банківських спілок.

11. Акумуляційна функція банків полягає у:

- а) створенні додаткових платіжних засобів;
- б) опосередкуванні грошових потоків;
- в) мобілізації грошових коштів;
- г) здійсненні трансакцій.

12. Який вид побудови організаційної структури банку ґрунтується на організації продажів, направлених на певну категорію клієнтів:

- а) дивізіональна;
- б) функціональна;
- в) матрична;
- г) споживча.

13. До органів контролю банку відносяться:

- а) загальні збори учасників та ревізійна комісія;
- б) спостережна рада та внутрішній аудит банку;
- в) внутрішній аудит банку та ревізійна комісія;
- г) наглядова рада та правління банку.

14. До органів управління банку відносяться:

- а) загальні збори учасників, спостережна рада та правління банку;
- б) спостережна рада, внутрішній аудит та правління банку;
- в) загальні збори учасників та ревізійна комісія;
- г) правління банку та внутрішній аудит банку.

15. Визначення основних напрямів діяльності банку належить до компетенції:

- а) спостережної ради банку;
- б) правління банку;
- в) комітету з управління активами та пасивами;
- г) загальних зборів акціонерів.

16. Які з операцій банків вважаються базовими:

- а) операції з іноземною валютою;
- б) надання інформаційних послуг;
- в) купівля цінних паперів;
- г) залучення депозитів.

17. Активні операції комерційних банків – це операції:

- а) із розміщення банківських ресурсів із метою отримання прибутку;
- б) зі створення кредитного потенціалу банку;
- в) із формування статутного фонду банку;
- г) зі здійснення міжбанківських розрахунків.

18. Які операції банків належать до комісійно-посередницьких:

- а) вкладення коштів банку у цінні папери;
- б) випуск цінних паперів власного боргу;
- в) засновницькі операції;
- г) посередництво у розміщенні цінних паперів клієнтів.

19. Пасивні операції комерційних банків – це операції:

- а) зі створення банківських ресурсів;
- б) із розміщення вільних кредитних коштів;
- в) інвестиційні операції;
- г) факторингові операції.

20. До позабалансових операцій банку належить:

- а) залучення коштів у вклади;
- б) надання гарантій і поручительств;
- в) споживче кредитування;
- г) зберігання цінностей та документів.

21. До видів дистанційного банківського обслуговування належать:

- а) Інтернет-банкінг;
- б) мобільний банкінг;
- в) QR-банкінг;
- г) усі відповіді вірні.

22. Електронне банківське обслуговування характеризується:

- а) обмеженістю каналів обслуговування;
- б) високою вартістю обслуговування;
- в) можливістю цілодобового доступу до банківського рахунку;
- г) залежністю від досвіду та навичок працівника банку.

23. Центральний банк емітує готівку в обіг через:

- а) комерційні банки;
- б) державне казначейство;
- в) страхові компанії;
- г) пенсійні фонди.

24. Яка форма власності Національного банку України:

- а) акціонерна;
- б) кооперативна;
- в) державна;
- г) приватна.

25. Вищим органом управління Національного банку України є:

- а) Рада НБУ
- б) Правління НБУ;
- в) Директорат НБУ;
- г) Адміністрація НБУ.

26. Голову Національного банку України на посаду призначає:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Президент України;
- г) Рада НБУ.

27. До основних напрямів діяльності Національного банку України належить:

- а) забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- б) проведення грошово-кредитної політики держави;
- в) організація готівкового грошового обороту;
- г) усі відповіді вірні.

28. Грошово-кредитна політика НБУ– це:

- а) система заходів у грошово-кредитній сфері, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- б) система державних заходів регулювання валютного ринку;
- в) система заходів державного регулювання кредитного ринку;
- г) система державного регулювання банківської діяльності.

29. Коли був прийнятий Закон України «Про Національний банк України»:

- а) у 1991 році;
- б) у 1996 році;
- в) у 1999 році;
- г) у 1992 році.

30. У процесі виконання функції фінансового агента уряду НБУ:

- а) здійснює касове обслуговування бюджету;
- б) надає кредити банкам;
- в) обслуговує державний борг;
- г) здійснює емісію банкнот.

Відповіді на тестові завдання

1.б), 2.г), 3.а), 4.а), 5.б), 6.г), 7.б), 8.г), 9.б), 10.б,) 11.в), 12.а), 13.в), 14.а), 15.г), 16.г), 17.а), 18.г), 19.а), 20.б), 21.г), 22.в), 23.а), 24.в), 25.а), 26.в), 27.г), 28.а), 29.в), 30.в).

РОЗРАХУНКОВІ ТА ЕВРИСТИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 1

Згрупувати операції за характером на пасивні, активні та комісійно-посередницькі.

1. Банк придбав державні цінні папери.
2. Банк отримав кредит від центрального банку.
3. Банк виплатив гроші клієнту на підставі пред'явленого чека.
4. Банк перевів кошти на рахунок КП «Водоканал» згідно квитанції клієнта.
5. Банк оформив клієнту ощадний сертифікат.
6. Банк купив облігації за дорученням клієнта.
7. Банк сформував спеціальний фонд розвитку.
8. Банк сформував резерв під заборгованість клієнтів.
9. Банк розмістив кошти на депозит в іншому банку.

Методичні рекомендації

Пасивні операції спрямовуються на формування ресурсів банку. Активні операції пов'язано із розміщенням наявних ресурсів. Комісійно-посередницькі операції супроводжуються переміщенням уже наявних у банку коштів клієнтів на основі їх доручення за певну плату у вигляді комісії.

Таблиця 3.4

Групування операцій банку за характером здійснення

Активні операції	Пасивні операції	Комісійно-посередницькі операції
Банк придбав державні цінні папери	Банк сформував спеціальний фонд розвитку	Банк перевів кошти на рахунок КП «Водоканал» згідно квитанції клієнта
Банк розмістив кошти на депозит в іншому банку	Банк оформив клієнту ощадний сертифікат	Банк купив облігації за дорученням клієнта
Банк сформував резерв під заборгованість клієнтів	Банк отримав кредит від центрального банку	Банк виплатив гроші клієнту на підставі пред'явленого чека

Завдання 2

Комерційний банк здійснив емісію простих акцій загальною кількістю 10 млн. шт. номіналом 35 грн. та 4,5 млн. шт. привілейованих акцій номіналом 40 грн. за акцію. Із загальної кількості емітованих акцій 2,5 млн. шт. простих акцій були реалізовані по 38 грн., а 1,2 млн. шт. привілейованих акцій — за ціною 45 грн. за акцію.

Розрахувати розмір статутного капіталу та емісійного доходу банку. Визначити відповідність обсягу статутного капіталу встановленому Національним банком України нормативу.

Методичні рекомендації

Статутний капітал банку — це сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій у розмірі, визначеному статутом.

Банк, створений у формі акціонерного товариства, розміщує акції двох типів — прості та привілейовані.

За умовою завдання розмір зареєстрованого статутного капіталу банку складає:

$$10\,000\,000 * 35 + 4\,500\,000 * 40 = 530\,000\,000 \text{ грн.}$$

Згідно із чинним банківським законодавством України, мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 млн. грн. Отже, розрахований обсяг статутного капіталу банку відповідає встановленому НБУ нормативу.

Емісійний дохід — це сума перевищення надходжень, отриманих емітентом від випуску власних акцій, над їх номінальною вартістю під час первинного розміщення.

Розмір емісійного доходу від продажу простих акцій становить:

$$2\,500\,000 * (38 - 35) = 7\,500\,000 \text{ грн.}$$

Розмір емісійного доходу від продажу привілейованих акцій становить:

$$1\,200\,000 * (45 - 40) = 6\,000\,000 \text{ грн.}$$

Розраховуємо загальну суму емісійного доходу:

$$7\,500\,000 + 6\,000\,000 = 13\,500\,000 \text{ грн.}$$

Завдання 3

Діяльність комерційного банку за квартал характеризується такими показниками:

1. Кошти на поточних рахунках юридичних осіб — 63 986 млн. грн.
2. Депозити фізичних осіб — 80 910 млн. грн.
3. Міжбанківські кредити — 66 705 млн. грн.
4. Кредити, надані суб'єктам господарювання — 124 340 млн. грн.
5. Кредити, надані іншим банкам — 17 618 млн. грн.
6. Кошти на кореспондентському рахунку у НБУ — 33 531 млн. грн.
7. Статутний капітал — 17 869 млн. грн.
8. Нерозподілений прибуток — 10 259 млн. грн.
9. Споживчі кредити — 45 098 млн. грн.
10. Вкладення у цінні папери — 19 142 млн. грн.

Згрупувати показники за характером операції на пасивні та активні та розрахувати баланс.

Методичні рекомендації

Пасивними називають операції банку, спрямовані на формування його ресурсної бази. До них належать: формування власного капіталу, залучення депозитів, отримання кредитів від інших банків тощо.

Активні операції пов'язано із розміщенням банківських ресурсів. До активних операцій банків відносять: кредитні, інвестиційні, вкладення коштів на депозитні рахунки в інших банках та інші.

Актив і пасив — це дві різні частини балансу банку, які мають однакові результуючі значення, тобто актив дорівнює пасиву.

Таблиця 3.5

Складання та розрахунок балансу банку

Активи	Показник (млн. грн.)	Пасиви	Показник (млн. грн.)
Кредити, надані суб'єктам господарювання	124 340	Кошти на поточних рахунках юридичних осіб	63 986
Кредити, надані іншим банкам	17 618	Депозити фізичних осіб	80 910
Кошти на кореспондентському рахунку у НБУ	33 531	Міжбанківські кредити	66 705
Споживчі кредити	45 098	Статутний капітал	17 869
Вкладення у цінні папери	19 142	Нерозподілений прибуток	10 259
Всього	239 729	Всього	239 729

Завдання 4

У результаті підвищення облікової ставки Національного банку України комерційні банки зменшують попит на його кредитні ресурси на суму 300 000 грн. Як у результаті зменшення першопочаткових резервів скоротяться обсяги банківських депозитів та кредитів з урахуванням ефекту кредитного мультиплікатора, якщо норматив обов'язкового резервування становить 10 %?

Методичні рекомендації

Грошово-кредитний мультиплікатор — це коефіцієнт збільшення (скорочення) надлишкових резервів банківської системи, який утворюється внаслідок процесу створення нових банківських депозитів (безготівкових грошей) у процесі кредитування клієнтів банками на основі додаткових вільних резервів, що надійшли до банку ззовні.

Визначаємо величину грошово-кредитного мультиплікатора за формулою:

$$m = 1 / r \quad (3.1),$$

де m — грошово-кредитний мультиплікатор;
 r — норматив обов'язкового резервування.

$$m = 1 / 0,1 = 10$$

Тобто кожна грошова одиниця вилучених з обігу коштів може максимально зменшити обсяги депозитів (кредитів) у 10 разів.

Визначаємо загальну суму скорочення банківських депозитів і кредитів із застосуванням формули:

$$M = MB * m \quad (3.2),$$

де M — пропозиція грошей (грошова маса),

MB — монетарна база.

Відповідно, зміна пропозиції грошей складе:

$$M = 300\,000 * 10 = 3\,000\,000 \text{ грн.}$$

Завдання 5

Національний банк України придбав долари США на суму 200 000 грн. на міжбанківському валютному ринку, працюючи у напрямі девальвації гривні. Відобразити у балансі НБУ вплив такої валютної інтервенції на стан внутрішніх грошових резервів банківської системи.

Методичні рекомендації

Міжбанківський валютний ринок — це система безготівкових торгів іноземної валюти, в якій можуть брати участь лише банки, які мають відповідну ліцензію.

Купуючи долари США на міжбанківському валютному ринку, НБУ збільшує свої золотовалютні резерви за рахунок безготівкової емісії гривні, що відображається на зростанні обсягів резервних коштів банків (продавців цієї валюти) на їхніх рахунках у НБУ.

Таблиця 3.6

Схематичне зображення балансу НБУ

Актив		Пасив	
Золотовалютний резерв	+ 200 000 грн.	Резервні депозити банків	+ 200 000 грн.

Додаткові резервні кошти у сумі 200 000 грн. можуть використовуватись банками для проведення активних операцій.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамик Б. П. Центральний банк і грошово-кредитна політика: підручник / Б. П. Адамик. — 2-ге вид., доповн. — К.: Кондор, 2011. — 416 с.
2. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. — К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. — 504 с.
3. Банківські операції: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України» [уклад. С. В. Башлай]. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. — 142 с.
4. Банківські операції: підручник / заг. ред. А. М. Мороза. — 3-тє вид., переробл. і доп. — К.: КНЕУ, 2008. — 608 с.
5. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник / В.І. Варцаба, О.І. Заславська. — Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2018. — 364 с.
6. Волкова О. К. Оптимізація організаційної структури банку / О. К. Волкова // Вісник Університету банківської справи. — 2015. — № 2. — С. 103-108.
7. Довгань Ж. М. Конкурентне середовище в банківській системі України в контексті забезпечення її фінансової стійкості / Ж. Довгань // Світ фінансів. — 2011. — Вип. 3. — С. 39-46.
8. Домінова І.В. Особливості та ризики банківського обслуговування клієнтів в умовах функціонування електронного банкінгу / І.В. Домінова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. — Вип. 24. Част. 2, 2017. — С. 83-88.
9. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків: навч. посіб. / А. Єпіфанов, Н. Маслак, І. Сало. — Суми: «Університетська книга», 2007. — 523 с.
10. Кузнецова С. А. Банківська система: навч. посіб. / С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Пестовська; за ред. С. А. Кузнецової. — К.: «Центр учбової літератури», 2014. — 400с.
11. Меда Н. С. Систематизація функцій банківської діяльності в сучасних умовах / Н. С. Меда // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2014. — № 1. — С. 149–152.
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
14. Прасолова С. П. Банківські операції: навч. посіб. та практ. / С. Прасолова, О. Вовченко // Центр учбової літератури, 2013. — 568 с.
15. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] / Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
16. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний

- ресурс] / Постанова НБУ № 361 від 02.08.2004 р. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
17. Про затвердження Основних засад грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки [Електронний ресурс] / Постанова НБУ № 541 від 18.08.2015 р. Постанова НБУ № 306 від 08.09.2011 р. — Режим доступу: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15>.
 18. Про затвердження Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів [Електронний ресурс] / Постанова НБУ № 306 від 08.09.2011 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0146500-17>.
 19. Про Національний банк України [Електронний ресурс] / Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
 20. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [Електронний ресурс] / Закон України № 2664-III від 12.07.2001 р. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/paran35#n35>.
 21. Рац О. М. Тенденції впровадження інноваційних банківських продуктів в умовах глобалізації світових фінансів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16440>.
 22. Рябініна Л. М., Няньчук Н. Ю., Ухлічева Л. І. Банківські операції: навчальний посібник // Одеса: ОДЕУ, 2011. — 536 с.
 23. Стратегія монетарної політики на 2016-2020 роки / Пропозиції Правління НБУ до Основних засад грошово-кредитної політики. — Київ, 27.08.2015. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=20985224.
 24. Центральний банк і грошово-кредитна політика: підруч. / А. В. Сілакова, Г. І. Лановська, Н. І. Климаш, та ін. — Львів «Магнолія 2006», 2015. — 224 с.
 25. Шишкіна Т. М. Теоретичні основи формування фахових компетенцій працівників банківської справи / Т. М. Шишкіна. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. — 2011. — Вип. 2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_2_22.